

Sygn. akt I ACa 320/15

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 25 września 2015 r.

Sąd Apelacyjny w Białymstoku I Wydział Cywilny

w składzie:

Przewodniczący	:	SSA Bogusław Dobrowolski
Sędziowie	:	SA Małgorzata Dołęgowska (spr.) SO del. Dariusz Małkiński
Protokolant	:	Iwona Aldona Zakrzewska

po rozpoznaniu w dniu 25 września 2015 r. w Białymstoku

na rozprawie

sprawy z powództwa **W. W.**

przeciwko **A. G.**

o uznanie czynności prawnej za bezskuteczną

na skutek apelacji **pozwanego**

od wyroku Sądu Okręgowego w Łomży

z dnia 11 grudnia 2014 r. sygn. akt I C 546/14

I. **oddala apelację;**

II. **zasądza od pozwanego na rzecz powódki kwotę 5.400 zł tytułem zwrotu kosztów instancji odwoławczej.**

(...)

UZASADNIENIE

W. W. w pozwie skierowanym przeciwko A. G. wniosła o uznanie za bezskuteczną względem niej zawartej 10.01.2011 r. w Ł. w Kancelarii Notarialnej notariusza T. P. rep. A nr (...) umowy darowizny własnościowego spółdzielczego prawa do lokalu mieszkalnego numer (...) o powierzchni 72,30 m wraz z prawem do korzystania z piwnicy nr (...), położonego w budynku przy ul (...) w Ł., znajdującego się w zasobach (...) Spółdzielni Mieszkaniowej w Ł., między S. G., a pozwanym A. G., w celu egzekucji wierzytelności przysługującej jej wobec S. G. do kwoty 231.478,51zł wraz

z ustawowymi odsetkami od dnia 8.06.2010 r. do dnia zapłaty oraz kosztami postępowania 10.111 zł wynikającymi z nakazu zapłaty Sądu Okręgowego w Łomży wydanego 5.08.2010 r. w sprawie o sygn. akt I Nc 26/10.

Pozwany wniósł o oddalenie powództwa na podstawie art. 527 k.c. i art. 5 k.c.

Wyrokiem z dnia 11.12.2014 r. Sąd Okręgowy w Łomży uwzględnił powództwo i obciążył pozwanego kosztami procesu. Rozstrzygnięcie to oparł o następujące ustalenia faktyczne i ocenę prawną.

S. G. poręczył weksel wystawiony 8.06.2010 r. przez syna M. G. na rzecz powódki W. W. na kwotę 231.478,51 zł. Pismem z 31.05.2010r. powódka wezwała S. G. do wykupu weksla do dnia 7.06.2010 r., czego ten zaniechał. Prawomocnym nakazem zapłaty w postępowaniu nakazowym z 5.08.2010 r., sygn. akt I Nc 26/10 Sąd Okręgowy w Łomży nakazał, aby pozwani M. G. i S. G. solidarnie zapłacili powódce W. W. kwotę 231.478,51 zł wraz z ustawowymi odsetkami od 8.06.2010 r. do dnia zapłaty oraz kwotę 10.111 zł tytułem zwrotu kosztów postępowania w terminie dwóch tygodni od doręczenia nakazu zapłaty albo w terminie tym wnieśli zarzuty. Wyrokiem z 22.06.2011 r., sygn. akt I C 141/11 Sąd Okręgowy w Łomży utrzymał w mocy w stosunku do pozwanego S. G. powyższy nakaz zapłaty, a Sąd Apelacyjny w Białymstoku oddalił jego apelację wyrokiem z 8.12.2011 r., sygn. akt I ACa 578/11.

10.01.2011 r. S. G. zawarł ze swoim synem A. G. opisaną wyżej umowę darowizny. Z tą datą, wobec braku innego majątku mogącego podlegać egzekucji, S. G. stał się niewypłacalny, pozbawiając się możliwości uczynienia zadość zobowiązaniu wynikającemu z nakazu zapłaty z 5.08.2010r. Postępowanie egzekucyjne wszczęte wobec niego z wniosku powódki zostało umorzone z uwagi na jego bezskuteczność. Z kolei z wykazu majątku sporządzonego przez pozwanego w postępowaniu o wyjawienie majątku (sprawa Sądu Rejonowego w Łomży I Co 359/14) wynika, że jest on zarejestrowany w urzędzie pracy jako osoba bezrobotna bez prawa do zasiłku i nie posiada żadnego majątku.

Wezwaniem do zapłaty nadanym na pocztę 7.08.2014 r. do A. G., powódka wezwała go do zapłaty na jej rzecz świadczenia z wyżej wymienionego nakazu zapłaty, wskazując, że roszczenie to związane jest z otrzymaną przez niego darowizną z pokrzywdzeniem wierzycielki. 28.08.2014 r. W. W. wniosła pozew w niniejszej sprawie.

Umową sprzedaży z 21.08.2014 r. A. G. sprzedał przedmiotowe spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu mieszkalnego J. i M. M. (2) małżonkom D..

Mając na względzie poczynione ustalenia, Sąd uznał, że zostały spełnione przesłanki z art. 527 § 1 i 2 k.c. to jest zaistnienia po stronie dłużnika niewypłacalności na skutek dokonania przez niego czynności prawnej darowizny, przy czym jego działanie podjęte było w celu pokrzywdzenia wierzyciela. Skierowana wobec niego egzekucja nie mogła być skuteczna co do kwot wskazanych w nakazie zapłaty z 5.08.2010 r., wobec nieposiadania przez niego jakiegokolwiek wartościowego majątku. Wynika to wprost z postanowienia o umorzeniu egzekucji w sprawie Km 514/14, jak i ze złożonego w sprawie I Co 359/14 Sądu Rejonowego w Łomży wykazu majątku, sporządzonego w oparciu o art. 913 k.p.c. S. G. 10.01.2011 r. wyzbył się jedyne przysługującego mu składnika majątku w postaci prawa do lokalu mieszkalnego.

Sąd wskazał, że wystarczająca jest świadomość dłużnika, że dokonywana przez niego czynność prawna może spowodować dla ogółu wierzycieli niemożność zaspokojenia. Dłużnik działa ze świadomością pokrzywdzenia wierzycieli, jeżeli ma rozeznanie, że w następstwie dokonanej czynności ucierpi materialny interes wierzyciela. Świadomość ta musi istnieć w chwili dokonywania czynności. Nie musi być ona wynikiem wyłącznie stanu niewypłacalności dłużnika w chwili dokonania czynności. Domniemanie z art. 529 k.c. ma na celu pomóc wierzycielowi, ale wykazanie tej okoliczności może nastąpić wszelkimi środkami dowodowymi. Okoliczność niewypłacalności S. G. nie była nadto negowana przez pozwanego A. G. w toku niniejszego procesu.

Wobec niekwestionowanej niewypłacalności dłużnika S. G. zaktualizowało się też domniemanie działania ze świadomością pokrzywdzenia wierzyciela z art. 529 k.c. Oczywiście w ocenie Sądu też jest, że S. G. z ciężącego na nim obowiązku wynikającego z nakazu zapłaty nie wywiązał się i nie ma takiego zamiaru wobec braku środków finansowych i majątku.

W zakresie ustalenia świadomości osoby trzeciej - pozwanego w niniejszej sprawie, znajdowało zastosowanie domniemanie przewidziane w art. 527 § 3 k.c., jako że pozwany jest synem dłużnika S. G., a więc osobą mu bliską. Zamieszkiwali razem również po zawarciu przedmiotowej umowy darowizny. W sprawie I C 141/11 A. G. został wezwany w charakterze świadka na wniosek S. G.. Ponadto w oświadczeniu o stanie rodzinnym i majątkowym złożonym pod groźbą odpowiedzialności karnej dłużnik podał, że syn A. G. pozostaje z nim we wspólnym gospodarstwie domowym.

Reasumując, Sąd Okręgowy wskazał, że w rozważanym stanie faktycznym zarówno dłużnik S. G. jak i pozwany zdawali sobie sprawę z tego, że przystępując do czynności darowizny działali z pokrzywdzeniem wierzycielki. Ich postępowanie było wręcz nakierowane na uniemożliwienie egzekucji z własnościowego prawa do lokalu kwoty orzeczonej prawomocnym nakazem zapłaty z 5.08.2010 r. Ponadto, jako że rozważana umowa darowizny z samej swej istoty miała charakter nieodpłatny, podstawą stwierdzenia jej bezskuteczności jest art. 528 k.c.

Wprawdzie jeszcze przed wystąpieniem przez powódkę z pozwem, A. G. sprzedał darowane mu prawo do lokalu mieszkalnego M. M. (2) i J. małżonkom D., co nastąpiło 21.08.2014 r., jednak wskazana czynność nie pozbawiła go legitymacji biernej w tym procesie. Powołując się na orzecznictwo Sądu Najwyższego, Sąd wskazał, że uprawnienie wierzyciela do zaspokojenia się w drodze egzekucji z przedmiotów majątkowych, które w następstwie czynności uznanej za bezskuteczną wyszły z majątku dłużnika albo do niego nie weszły, nie jest bowiem jedynym skutkiem uznania czynności prawnej dłużnika za bezskuteczną, doniosłym w relacji wierzyciel - osoba trzecia. Zatem w sprawie o uznanie za bezskuteczną czynności prawnej dłużnika dokonanej z pokrzywdzeniem wierzyciela, osoba trzecia, która wskutek tej czynności uzyskała korzyść majątkową, zachowuje legitymację bierną także wtedy, gdy przed doręczeniem pozwu rozporządziła uzyskaną korzyścią na rzecz innej osoby. Wynika to z treści art. 531 k.c.

Mając powyższe na uwadze, na gruncie niniejszej sprawy, wobec zdecydowanego stanowiska powódki w zakresie oznaczenia strony pozwanej - wskazania A. G., nie zaistniała konieczność rozpatrywania transakcji sprzedaży mającej miejsce między pozwanym a małżonkami D. w kontekście ewentualnej ich świadomości co do okoliczności uzasadniających uznanie czynności dłużnika za bezskuteczną. Potrzeba taka zaktualizowałaby się wyłącznie w sytuacji pozwania M. D. (2) i J. D. w niniejszym procesie.

Finalnie Sąd wskazał, że nie było podstaw do odmowy przyznania powódce ochrony prawnej na podstawie art. 5 k.c. Stwierdzenie, iż powód nadużywa prawa podmiotowego, wymaga ustalenia okoliczności pozwalających skonkretyzować, które działania pozostają w sprzeczności z normami moralnymi godnymi ochrony i przestrzegania w stosunkach społecznych. Tych zaś pozwany nie wskazał.

Sąd uznał więc, że w sprawie zaistniały przesłanki warunkujące udzielenie powódce ochrony ze skargi pauliańskiej. Zachowany został termin z art. 534 k.c. do wystąpienia z roszczeniem, gdyż nie upłynęło jeszcze 5 lat od dokonania czynności opisanej w pozwie. Powództwo na mocy wskazanych przepisów podlegało więc uwzględnieniu. O kosztach Sąd orzekł na podstawie art. 98 k.p.c.

Pozwany wniósł apelację od powyższego wyroku, zaskarżając go w całości i zarzucając mu:

1. Naruszenie prawa materialnego, tj.:

a) art. 527 k.c. poprzez jego błędną wykładnię i przyjęcie, że dopuszczalne jest stosowanie przepisów o bezpodstawnym wzbogaceniu do stosunków między wierzycielem a osobą trzecią, która uzyskała korzyść majątkową, jeśli osoba ta wyzbyła się już uzyskanej korzyści, podczas gdy brak jest jakichkolwiek podstaw do dochodzenia przez wierzyciela od osoby trzeciej, która wyzbyła się korzyści uzyskanej od dłużnika, zwrotu bezpodstawnego wzbogacenia, a wierzyciel powinien kierować swoje roszczenia wobec owej osoby trzeciej;

b) art. 192 pkt. 3 k.p.c. poprzez jego niezasadne niezastosowanie do procesu pauliańskiego i w konsekwencji nieprzyjęcie, że zbycie przez osobę trzecią korzyści majątkowej przed doręczeniem jej pozwu winno skutkować oddaleniem powództwa z uwagi na brak legitymacji biernej po stronie pozwanej osoby trzeciej;

c) art. 531 § 2 k.c. poprzez jego błędną wykładnię polegającą na przyjęciu, że przepis ten przyznając legitymację bierną w procesie ze skargi pauliańskiej „osobie czwartej” nie może być odczytywany jako przepis pozbawiający tej legitymacji „osobę trzecią” i w konsekwencji nie uwzględnieniu braku legitymacji biernej po stronie pozwanego;

2. Naruszenie prawa procesowego, tj. art 217 § 1 k.p.c., oraz art 224 § 1 k.p.c. poprzez brak udzielenia głosu pozwanemu A. G. podczas rozprawy, oraz przed zamknięciem rozprawy, co pozbawiło go możliwości obrony swoich praw, a w konsekwencji doprowadziło do nieważności postępowania na podstawie art. 379 pkt. 5 k.p.c.

Wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku i oddalenie powództwa w całości oraz o zasądzenie na jego rzecz kosztów postępowania za obie instancje, według norm przepisanych; ewentualnie, na wypadek uznania przez sąd, że zachodzi konieczność przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości lub że sąd pierwszej instancji nie rozpoznał istoty sprawy oraz na wypadek nieuwzględnienia wniosku o oddalenie powództwa, wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania przy uwzględnieniu kosztów dotychczasowego postępowania.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje.

Apelacja nie była uzasadniona.

Sąd Apelacyjny w niekwestionowanych przez skarżącego ustaleniach faktycznych Sądu pierwszej instancji, zaaprobował wydane przezeń rozstrzygnięcie, uznając, że zarzucane uchybienia materialnoprawne i procesowe nie miały miejsca.

Odnosząc się w pierwszej kolejności do zarzutu natury procesowej, należy wskazać, że pozwany upatrywał błędu Sądu skutkującego nieważnością postępowania w odmowie udzielenia mu głosu podczas rozprawy oraz przed zamknięciem rozprawy, co, w jego ocenie stanowiło naruszenie art. 217 § 1 k.p.c., art. 224 § 1 k.p.c. i wyraz pozbawienia go możliwości obrony jego praw w rozumieniu art. 379 pkt 5 k.p.c. Mimo tak sformułowanego zarzutu w petitum apelacji, pozwany w żaden sposób go nie uzasadnił i nie wskazał co istotnego chciał podczas rozprawy powiedzieć, a co Sąd mu uniemożliwił, co miałoby wpływ na wynik niniejszego postępowania. Zarzut ten pozostał zatem gołosłowny i już choćby z tej przyczyny nie mógł zostać uwzględniony.

Niezależnie od tego należy podkreślić, że zarzut przede wszystkim ten nie odzwierciedla jednak rzeczywistego przebiegu rozprawy z 8.10.2014 r., podczas której pozwany złożył wyjaśnienia i zajął stanowisko procesowe w sprawie, ani też rozprawy z 10.12.2014 r., kiedy zadawał pytania świadkom i ustosunkowywał się do wniosków formalnych powódki, przy braku zmiany swojego dotychczasowego stanowiska procesowego. Zarzut nieważności postępowania nie został zatem wykazany.

Pozostałe trzy zarzuty, choć miały charakter procesowy i materialnoprawny w istocie sprowadzały się do jednej kwestii – posiadania przez pozwanego legitymacji biernej mimo zbycia przed zawiśnięciem sporu przedmiotu umowy darowizny na rzecz M. i J. D., a w konsekwencji jego odpowiedzialności względem powódki z tytułu bezpodstawnego wzbogacenia. Zarzuty te należało uznać za nietrafne.

W wyroku z 24.02.2011 r., III CZP 132/10 (LEX 707476) Sąd Najwyższy wyjaśnił, że bez znaczenia dla legitymacji biernej osoby trzeciej (tu pozwanego) pozostaje okoliczność, że do rozporządzenia korzyścią majątkową przez tę osobę doszło przed doręczeniem jej pozwu i w związku z tym nie ma zastosowania art. 192 pkt 3 k.p.c., chodzi tu bowiem o ocenę uprawnień i obowiązków w sferze materialnoprawnej, a te określa art. 531 § 2 k.p.c. Odmienne poglądy niezasadnie wiązałyby skargę pauliańską z przedmiotem, który zbył dłużnik, i w razie jego dalszego zbycia pozbawiałby ją całkowicie znaczenia prawnego. Dla pozbawienia wierzyciela jego uprawnienia wystarczyłoby bowiem

dalsze zbycie rzeczy osobie w dobrej wierze, co nie może zasługiwać na ochronę prawną (por. wyrok SN z 30.09.2004 r., IV CK 30/04, LEX nr 188480). Wprawdzie wskazane uprawnienie wierzyciela nie wynika wprost z przepisów o skardze pauliańskiej, w szczególności z art. 531 § 2 k.c., jednak nie budzi wątpliwości, że zbycie przez osobę trzecią rzeczy uniemożliwia wierzycielowi realizację skutku uznania bezskuteczności czynności dłużnika z tą osobą, o jakim mowa w art. 532 k.c.

W kontekście zarzutu naruszenia art. 527 i 531 § 2 k.p.c. należy podzielić stanowisko Sądu Okręgowego, że kwestia sprzedaży przez pozwanego prawa objętego umową darowizny pozostaje bez wpływu na jego sytuację prawną w niniejszym procesie. Uznanie darowizny za bezskuteczną w stosunku do powódki jest warunkiem koniecznym do dochodzenia przez nią roszczeń od pozwanego w drodze odrębnego procesu. Art. 532 k.c. określa bowiem jedynie niektóre skutki, jakie wywołuje uznanie danej czynności za bezskuteczną w stosunku do wierzyciela, polegające na tym, że, wierzyciel może z pierwszeństwem przed wierzycielami osoby trzeciej dochodzić zaspokojenia z przedmiotów majątkowych, które wskutek czynności wyszły z majątku dłużnika. W dalszej kolejności, zgodnie z art. 531 § 2 k.c., w razie rozporządzenia przez osobę trzecią uzyskaną korzyścią wierzyciel może wystąpić bezpośrednio przeciwko osobie, na której rzecz to rozporządzenie nastąpiło o uznanie za bezskuteczną czynności prawnej dłużnika, jeżeli osoba ta wiedziała o okolicznościach uzasadniających uznanie czynności za bezskuteczną lub czynność była nieodpłatna. Natomiast do całego stosunku między wierzycielem a osobą trzecią znajdują zastosowanie przepisy ogólne dotyczące sytuacji gdy czynność okaże się nieważna lub bezskuteczna. Chodzi tu o przepisy o wydaniu bezpodstawnego wzbogacenia, przy czym uprawnienie wierzyciela nie będzie stanowić roszczenia o wydanie przedmiotów wzbogacenia, lecz uprawnienie do zaspokojenia się z niego w drodze egzekucji. Reasumując, trafnie przyjął Sąd Okręgowy, że legitymacji biernej osoby trzeciej nie należy uzależniać od spełnienia przesłanek warunkujących w rozumieniu art. 531 § 2 k.c. odpowiedzialność osoby, na której rzecz rozporządzenie nastąpiło (por. powołana wyżej uchwała SN III CZP 312/10).

Jak już wskazano powyżej, skarżący nie kwestionował w apelacji istnienia wszystkich przyjętych przez sąd przesłanek skargi pauliańskiej, a zatem roszczenie powódki względem niego zostało słusznie uwzględnione na mocy powołanych przepisów. Apelację pozwanego należało więc uznać za nieuzasadnioną i oddalić, o czym Sąd Apelacyjny orzekł jak w sentencji na mocy art. 385 k.p.c. O kosztach postępowania rozstrzygnął zaś zgodnie z zasadą odpowiedzialności za wynik sprawy ujętą w art. 98 k.p.c. w zw. z § 6 pkt 7 i § 12 ust.1 pkt. 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28.09.2002 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego ustanowionego z urzędu (Dz. U. 2002 Nr 163, poz. 1349).

(...)